

Otrā pasaules kara ikebana Aglonā – vieta, kur vēsture nav aiz stikla

Gunda Katrīna Vovere

Valdis Tumovs ir Aglonas Otrā pasaules kara muzeja īpašnieks un gids. Muzejs radies pavisam nejauši, jo ar karu saistītu priekšmetu kolekcionēšana bijis tikai hobijs. Valdis ļoti mīl sakarsmi ar cilvēkiem, iespējams, tas kalpojis par iemeslu pirms 18 gadiem atvērt durvis uz savu kolekciju apmeklētājiem, turklāt viņš māk tik meistarīgi stāstīt par savu aizraušanos, ka kara vēsturi spēj “pārdot” pat apmeklētājam, kuram šķietami šis nav interesants temats.

Kā radās ideja veidot Aglonas Kara muzeju?
– Pats muzejs ir radies jau pirms 18 gadiem, bet tas nav bijis mērķtiecīgi, tā ir bijusi sakritība. Šī vieta tika izveidota kā noliktava manai kolekcijai, jo lietu ir daudz un, ja sākumā man pietika ar konteineru, tad vēlāk jau nācās uzbūvēt šo ēku, lai visu saliktu. Tad man tomēr radās spontāna ideja, ka vajag ļaut cilvēkiem šeit ienākt un apskatīt manu kara kolekciju. Pēc tam tūrisma ceļveži, varētu teikt, pret manu gribu ievilka mani jau nopietnākā jeb komerciālā līmenī, un šī vieta kļuva par muzeju. Man gan īsti nepatīk to saukt par muzeju, manuprāt, tā tomēr vairāk ir noliktava, jo šeit eksponāti visu laiku tiek papildināti. Cilvēks, kas mūs apmeklēs ar vairāku gadu starplaiku, būs katru reizi pārsteigts. Vārds ‘muzejs’ tikai palīdz piesaistīt apmeklētājus, ja es to saukšu par noliktavu, cilvēki nesapratīs. Ārzenju tūristiem, kuri ir daudz ceļojuši pa pasauli, ļoti patīk, ka šeit visi eksponāti nav aiz stikla, nav garu informatīvu vēstures tekstu. Es šo vietu dēvēju par Otrā pasaules kara ikebana, jo ļoti rūpīgi izveidoju šeit visu tā, lai tas būtu viegli un pārdomāti apskatāms, cilvēks var gandrīz pieskarties priekšmetam, kas izstaro vēstures auru.

Kā sākās jūsu aizraušanās ar militāro vēsturi?
– Kā jau visiem padomju laiku bērniem – puikas būdami, mēs daudz skraidījām, arī pa Kurzemes pusi, kur bija Latvijas Staļingrada, un uzgājām dažādas lietas, arī opapa bēniņos varēja atrast kaut ko no kara palikušu. Karā tika iesaistīti ļoti daudz cilvēku, līdz ar to pastāv milzumiela materiālā bāze. Praktiski katrā mājā kādreiz varēja kaut ko atrast. Mani kā puiku iespaidoja padomju filmas, mēs kariņus spēlējām, un šo kara priekšmetu atrašana arī iespaidoja manu aizraušanos. Es uzskatu, ka puikam ģenētiskajā kodā ir ierakstīts karavīra gēns. Tas nav domāts kā agresija, bet gan kā karavīrs, kurš aizstāv savu dzimteni, kas ir mūsu mājas, sieva, bērni, ģimene. Manuprāt, vīrietim ir jāmīl trīs lietas – zirgs jeb automašīna, ieroči, sākot ar zobenu un beidzot ar šī gadsimta ieročiem, un trešā ir sievietē, šīs trīs lietas vīrietim ir jāmīl, un tās nedrīkst dot svešās rokās. Man arī dzīvē vienmēr ir bijusi saistība ar ieroči, jo es kādreiz nodarbojos ar biatlonu, šaušana vienmēr bijusi ar mani, un man tas patīk.

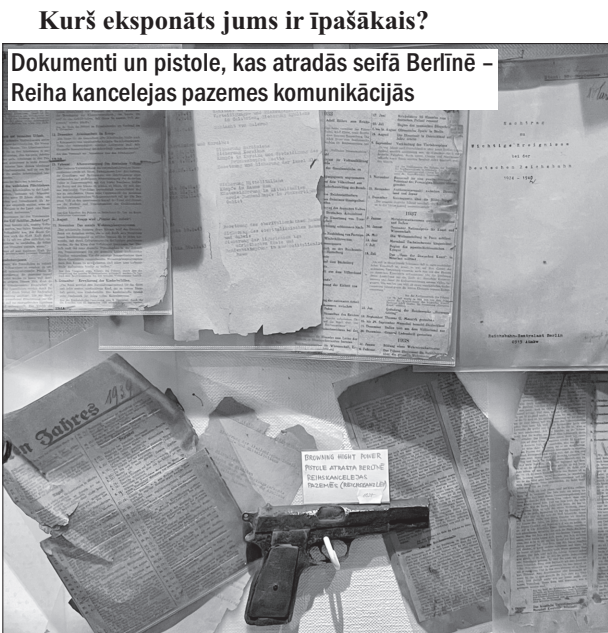
Vai jūsu izglītība, profesija arī ir saistīta ar militāro jomu?
– Jaunības gados es strādāju A. Popova Rīgas radio-rūpnīcā, pēc tam kādu laiku – par māksliniecisko noformētāju Aglonā.

Atceraties pirmo lietu, kas nonāca jūsu kolekcijā?
– Jā, tas bija ļoti sen – pamestas mājas bēniņos atradu krievu automātu. Bet tās pirmās lietas vairs nav man saglabājušās, šajā muzejā ir izstādīti eksponāti, kurus esmu ieguvis deviņdesmitajos, divtūkstošajos gados.

Cik liela ir jūsu kolekcija?
– Ir pagājuši teju divdesmit gadi, un es nekādu katalogu nebiju izveidojis, taču šogad beidzot biju saņēmis to izdarīt. Paveicu milzīgu darbu – pilnīgi visu, kas šeit ir, biju noņēmis nost, liku uz balta fona katru priekšmetu, nofotografēju, pielīmēju ciparu klāt, ierakstīju grāmatā, kas tas ir, un to es izdarīju 1834 reizes! Lai gan to priekšmetu ir

vairāk, jo ir atsevišķi stendi, kuri ir zem stikla, attiecīgi tā bija viena fotogrāfija ar vienu numuru, bet katrs stends sastāv no simts vai vairāk priekšmetiem. Tāpēc domāju, ka kopumā šeit varētu būt aptuveni 2500 priekšmetu. Un nekas neapstājas, šī kolekcija visu laiku tiek papildināta. Man šeit vairāk ir sadzīves priekšmeti, kas piederējuši karavīram, kaut ko potenciāli sprāgstošu man var nepiedāvāt.

No kādām valstīm esat ieguvis šos priekšmetus?
– 80 % nākuši tepat no Latvijas, lielākoties no Kurzemes, sākot no Tukuma līdz pat Liepājai, 10 % iegūti no Vācijas un atlikušie 10 % nāk no Latvijas.

Kurš eksponāts jums ir īpašākais?
– Man īpaši patīk un arī visvērtīgākie ir šie (*skatīt attēlā*) dokumenti un pistole. Te mani var lamāt, nesen pie manis bija atbraukuši muzeju pārstāvji, kuri teica, ja mēs būtu īsts muzejs, tad es dabūtu pa mizu. Lai gan šie dokumenti 2014. gadā tika aizvesti uz Rīgu, lai tos izskata un ieskenē, bet tie šādi karājas pie manas sienas jau 11 gadus. Tie līdz ar pistoli tika atrasti seifā, kurš atradās Berlīnē – Reiha kancelejas pazemes komunikācijās. Kad ēku demontēja 2014. gadā, seifs no Berlīnes veiksmīgi atbrauca uz Aglonu, tāpēc vieta, no kurienes šis eksponāts atceļojis, ir unikāla.

Vēl man šobrīd ļoti patīk šis stends (*skatīt attēlā*), kurš ir saistīts ar divu cilvēku, bavāriešu – Augusta un Martas – dzīvi, viņu kara gaitas saistītas ar Ukrainu. Šajā eksponātā ir sarakste starp vīru un sievu, to pat varētu nosaukt par diālogu, kas kara laikos gadās ārkārtīgi reti, jo sanāk, ka vīrs ir saglabājis pilnīgi visas sievas atbildes frontē. Šis kungs to bija izdarījis un noteikti sūtījis bandrolēs atpakaļ, lai pasargātu no kara darbības. Izpētot šo saraksti, ir pateikts, ka neviena vēstule nav pazudusi. No 1936. gada līdz 1940. gadam sarakstās inženieris un skolotāja, no 1941. gada, Austrumu frontē, līdz 1945. gadam sarakstās jau kā vīrs un sieva. Jau nieši, kas pētīja šīs vēstules, apgalvo, ka tā ir lielā mīlestība, bet tomēr ir vēl viena versija, kas šķiet ticamāka. Priekš karavīra tas liekas pārāk liels darbs – saglabāt vēstules no mīlotās, tad sūtīt tās atpakaļ. Parādīju šīs vēstules vienam gudram cilvēkam, kurš ir publicists, emigrants no Vācijas, viņš tās izskatīja un pateica, ka šie divi cilvēki gribēja pēc kara rakstīt grāmatu un šī sarakste esot skice tai. Jo šie cilvēki bija ļoti gudri, inženieris un skolotāja, ar labu izglītību, un viņu grāmata būtu bijusi kā sarunas starp vīru un sievu kara ēnā. Lai gan šajās vēstulēs tiek apspriesta arī viņu sadzīve, tajās ir ļoti daudz filozofijas par dzīvi, par kariem.

Vai ir kas tāds, ko jūs vēlētos iegūt savā kolekcijā, bet vēl nav izdevies?
– Tas, ko es gribētu, ir ļoti dārgs un reti sastopams. Mūsdienās arī ir ļoti daudz viltojumu, un pirms iegādes ir

jāveic laba ekspertīze. Mani interesē privātās mantas, kuras piederējušas kādiem labi zināmiem cilvēkiem.

Kā jūs iegūstat eksponātus?
– Iegādājos pats, kaut ko man piespēlē arī draugi un paziņas, bet es neesmu naivs, neviens šādas «mantīņas» nedāvina. Kad es šogad veicu apjomīgo inventarizāciju, tad no visām lietām varbūt 50 bija dāvinājums, turklāt daži dāvinājumi ir ar nosacījumu, ka, lai pagaidām stāv te, bet, kad sagribēsies, tad ņems atpakaļ.

Kas jums vislabāk patīk savā darbā?
– Man vislabāk patīk satikt cilvēkus. Kad es vēl dzīvoju Rīgā, man pat vienu brīdi bija ideja mācīties par bārmēni, man patīk vērot cilvēkus, viņu kustības, darbības, runu, un šajā darbā es to arī iegūstu. Es satieku ļoti daudz cilvēku, un man ir ļoti interesanti parunāt ar viņiem. Man ir gandarījums, ja es varu cilvēkiem sniegt informāciju, ko viņi iepriekš nebija dzirdējuši, un viņi dalās arī ar savu viedokli par kādiem notikumiem, iegūstot perspektīvu, ka pagātnes notikumi atbalsojas arī mūsdienās. Man arī ļoti patīk, ka brauc skolēni un ir klusums, viņi ar patiesu interesi klausās.

Kas jūs apciemo visbiežāk – vietējie, skolēni, tūristi?
– Pie manis brauc ļoti daudz kurzemnieku, cilvēki no Lietuvas, skolēniem šis ir iecienīts galamērķis, bet pašu latgalešu ir ļoti maz. Vispār ir jūtams tas, ka klientu palicis mazāk, iespējams, to ietekmējusi šī brīža krīze, jo tā pati degviela palikusi dārgāka, tāpat arī esam zaudējuši tūkstošus iedzīvotāju, kuri ir izbraukuši. Pēc maniem aprēķiniem, pirms 18 gadiem, kad mēs sākām strādāt, cilvēku skaits bija vismaz divas ar pusi reizes vairāk.

Kā, jūsuprāt, kara vēstures saglabāšana palīdz mūsdienai sabiedrībai?
– Es mēģinu vismaz jaunajai paaudzei nodot vēstījumu, ka ir jābūt tautu draudzībai, mēs esam kopā dzīvojuši no laiku gala, un mums ir jādzīvo draudzīgi, cik vien tas ir iespējams. Pieaugušajiem savukārt tā ir informatīvā puse, jo daudzi uzskata, īpaši sievietes, ka šeit nav interesanti, tāpēc mēs speciāli nomainījām nosaukumu no «kara muzejs» uz «senlietu un kara muzejs». Šeit ir ko redzēt ne tikai vīriešiem, bet arī sievietēm, jo tā ir kā mācību stunda – tev var nepatikt vēsture, bet tev tāpat tā ir jāmacās un jāzina. Šeit var salikt notikumus un saprast apmēram, uz kuriem mēs ejam, kādi varianti mums pastāv. Lai neatkārtotu tādas kļūdas, kas bijušas četrdesmitajos gados, to vajag racionāli salikt pa posmiem, un mēs sapratīsim kādā laikā, kurā posmā dzīvojam šodien. Jo karš ir kā matemātika, to var aprēķināt, skatīties, kā attīstījušies iepriekšējie notikumi, viss atkārtojas.

Šis muzejs ir vairāk par faktiem un priekšmetiem vai arī par cilvēku stāstiem?
– Ekskursijā ar gidu es izeju ar cilvēkiem visu zāli un par priekšmetiem, par kuriem ir zināms kāds notikums, tad sīki visu izstāstu, bet lielākajai daļai eksponātu nav nekādu notikumu, stāstu.

Kā jūs pats emocionāli uztverat darbu ar kara vēstures liecībām?
– Es pie tā visa jau esmu pieradis, varētu šeit kaut pa nakti gulēt. Mana sieva gan šeit nevar ilgi uzturēties, ir cilvēki, kas ir teikuši, ka šeit ir slihta aura. Es domāju, ka visiem šiem priekšmetiem nāk līdzī notikumu un kritušo cilvēku enerģija. Es gan reti kad ticu mistiskām lietām, bet šim es ticu.

Kādi ir jūsu tuvākie plāni attiecībā uz muzeju?
– Es vēlētos īstenot vienu projektu, lai vairāk eksponātu izstādītu ārā teritorijā. Cilvēkiem ļoti patīk fotografēties, bet šeit iekšā nav īsti vietas.

Kas jūs iedvesmo šajā darbā?
– Mani iedvesmo tas, ka es ar savu stāstījumu varu iedvesmot apmeklētājus, ka viņi man pat pēc tam zvana un vēlreiz pateicas, ka man ir izdevies šos vēstures notikumus pasniegt tik labi, ka cilvēks vēl ilgi pēc tam par to domā. Es kādreiz desmit gadus dzinu automašīnas no Vācijas uz Latviju un nekustamos īpašumus tirgoju, es pēc dabas esmu tirgotājs, iespējams, māku cilvēkiem «notirgot» arī vēsturi interesantā veidā.

Jums ir šī aizraušanās ar Otro pasaules karu, vai kādreiz dzīvē nebijāt domājis veidot militāro karjeru?
– Jā, un es pateikšu godīgi, es nožēloju, ka deviņdesmitajos gados, kad visus vervēja iestāties Zemessardzē, es to palaidu garām, tajā laikā man bija svarīgāk veidot biznesu. Bet es biju Padomju armijā, man tur ļoti labi gāja, es no ierindas karavīra ātri kļuva par seržantu. Man piedāvāja arī tālāk mācīties, bet tobrīd mani tas neinteresēja. Šobrīd es ļoti nožēloju, ka savu likteni neveidoju un nesaistīju ar militāro jomu. Bet nu sanāk, ka es sevi realizēju šajā nedaudz citādākā formātā – esmu palicis padomju laika seržants muzejā. ■

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Otrā pasaules kara ikebana Aglonā – vieta, kur vēsture nav aiz stikla» saturu atbild SIA «Vietēja»».

MAF
Mediju atbalsta fonds